

KETTŐS ÉVFORDULÓN

UTASI CSABA

Amikor rövid garai tartózkodás után 1920-ban Budapestről Szivácra érkezik, Szenteleky helyzete több tekintetben Török Gyula regényhősének, Kender Pálnak helyzetével rokon. Akár a Porvárosba hazatérő „falusi Hamlet”, azonnal szembetalálja magát környezete sivárságával, amely elől ő is a könyvek, művészi álmok és messzi tájak felé próbál menekülni. Kettejük pályája és sorsa azonban mégis gyökeresen különbözik. Míg a századelő modern irodalmának és festészetének bűvöletében élő Kender Pálnak nincs tehetsége a művészi megszólaláshoz, s így a végső csődöt nem kerülheti el, addig Szenteleky az alkotómunka révén nemcsak élete mélyebb értelmét találja meg, hanem sikerrel odázza el a „megsemmisülés határnapját” is. Azt a közeli határnapot, amelyre orvosként „kegyetlen tudatossággal” készül, hiszen, mint írja, a „keresztény vértanúk, a ködben, hitben rohanó forradalmárok szenvedései szinte eltörpülnek annak a halálvárása előtt, aki ismeri a halált a maga meztelen vigasztalanságában”. Nem túlzás tehát azt mondani, hogy elsődlegesen épp az intenzív haláltudat járult hozzá ahhoz, hogy Szenteleky világképében fölerősödött a jó és a rossz, a fölemelő és lehúzó mozzanatok küzdelme.

Már Sziváccon írt első verseinek egyikében panaszkodva mutat rá, hogy a sors ebbe a „sivár, sáros faluba” száműzte, ahol „disznó rőfög” és „ludak gágognak szüntelen”, ahol „nincs mosoly és nincsen szépség, / csak röhej van ízléstelen”, s ahol álmodni esztelenség. Ez az alapképlet aztán különféle változatokban újra meg újra fölbukkan verseiben, lírai prózájában és tanulmányaiban. A *Hajnalban, kis állomáson* című költeményben az „izzadt, keserű várótermet” idézi, melyben az „utálat öklöndözik leragadt szemekkel”, és

Elhangzott a Szenteleky Napok sziváci rendezvényén, 2003. október 4-én

zsrírfoltos batyuk, kajla kosarak közt „szurtos parasztok kuporognak / búzben bóbiskolva”. A gyakran idézett *Bácskai éjjelben* az álmatlan józanság és hasznosság ismérveit sorakoztatja föl, hurkaszagú házakról, a trágya páratlan értékéről, az ólszagú éjszakában pöffedten horkoló hasakról ejtve szót. Másutt „nyirkos, maszatos őszi reggel”-ről beszél, amikor is „unalom, rosszkedv, ragadós pára / lóg a szürke bácskai levegőben”. A *Vajdasági Írást* útjára bocsátó *Előljáró szavakban* pedig már tájaink kietlenségének okait is meg próbálja nevezni: „Ez a föld kövér, kevély gabonát terem, de itt nemigen tud gyökeret verni a gondolatnak, az álomnak, a szépnek virága, mely nem hajt hasznot, és nem jelent életfeltételt. A bőséges, vegetatív örömök élvezése, a boldog, egyszerű, telthasú materializmus mostohán bánik a szellemmel, mely messze, sugarak és sasok magasságában szeretne szállni, de melyet ezen a tájon mindig visszahúz az anyag súlyossága és túlértékelése.”

Haláltudattól is táplált rossz közérzetét Szenteleky olykor visszavetíti környezetére. Megversel pl. egy kakast, amely megadó türelemmel áll a „falusi utca híg levű sarában”, miközben tollairól „csepeg, csurog a víz meg a szomorúság”. Senki sem veszi észre, csak egy parasztyerek hajít feléje „törött, sáros cserepet”: „De ő nem mozdul, szemét lehunyja, / s árván, megható megadással / álmodik, ázik, gubbaszt, mélázik / az átkos, fénytelen bácskai sárban.” Máskor egy orgonabokor csupasz ágain ülő verébcsapatról ír verset, abból indulva ki, hogy a „fojtó, nyomasztó por-dunna alatt” talán már álmuk sincs e „poros madaraknak”, majd a következő sorokkal zárja a verset: „A néma, kába madarak / a halálra gondolnak konokul, / mely mint óriás, légtelen harang / fojtogatósan reájuk borul.”

A másik pólust, amely a bácskai sivárság ellenpontjaként nemegetszer ugyanazon írásban is megjelenik, a messzi, fényteli nagyvárosok jelentik. Elsősorban természetesen Párizs, amelynek megidézésekor Szentelekyn jelzőpazarló megindultság vesz erőt. A Champs-Elysées esti fényeit pl. így írja le: „Zöldek, sárgák, vörösek, kékek és lilák. Vidámak, nyugtalanok, könnyesek, kacagók, betegek, ujjongók, sápadtak, mélabúsak.” A fontainebleau-i erdő őszi fáira emlékezve még több színt sorakoztat föl: „Citromsárgák, ájult zöldek, sápadt barnák, meleg rozsdaszínek, lázas vörösek, elbúsult lilák, szerénykedő szürkék, hamvas pirosak, rosszkedvű okkerok, bágyadt naracsszínek, panaszos bíborok, komor, kegyetlen szépiák.” Amikor viszont nem részletekre, hanem a francia főváros egészére gondol, patetikus lelkesedés görgeti mondatait: „Ó, nagy város, bájak és gyönyörök városa! Szépségek erdeje. Vágyak ezervirágos rétje. Ámulások tengere. Nagyszerűségek kábító sűrűje. Álmok és üdvök forrása. Élvek és érzések kertje. Legnagyobb emberi múltak legnagyobb temetője.

Csodák csöközőne. Bűvök óceánja. Szerelmek illatos világa. Nagy gondolatok végtelen vetése, Páris!”

Verseiben, lírai prózáiban ez a lelkesedés gyakran hipertrofált hangulatok, érzelmek rögzítésére készíti, szövegei azonban mégsem zuhannak a széplelkű tirádák színvonalára, hiszen háttérükben ismételten az irodalom, a festészet és a zene nagyjainak arcélét látjuk föl-villanni, csupa olyan jelenséget és eseményt, amelynek ismerete arra vall, hogy Szenteleky valójában igen messze áll a „kuglófromantika” eszményeitől. Nem mást jelent ez, mint hogy a század eleji szépségkultusz megkopott nyelvi eszközeivel közvetve úgyszintén a dal-talan Bácska sivárságát kívánja érzékeltetni.

Mindennek figyelembevételével korántsem meglepő az a magatartás, amelyet Dettre János 1927 januárjában közzétett vitacikke kapcsán tanúsított. Dettre, mint ismeretes, nagy nyomatékkal hangoztatta, hogy a vajdasági magyar irodalomból éppen az hiányzik, aminek benne kellene lenni: „az a föld, az az égbolt, az a munka, az a keserűség, az a lelkes öröm, az a reménytelen szenvedés, a jövőnek az a mohó keresése s az a múltat felejtteni akaró lázas iparkodás, az a szociális élettartalom, ami együttvéve formálja ki” a Vajdaság emberének lelkét. S a hiányoknak ezzel a kis leltárával párhuzamban axiomatikusan is kimondta: „A vajdasági irodalom legnagyobb baja, hogy nem – vajdasági. Csak másodsorban baj az, hogy nem irodalom.” A helyi színek, a vajdasági jelleg ilyesféle megkövetelése igen közletről érintette a szüntelenül elvágódó Szentelekyt. Ami nincs, gondolhatta, azt merő képtelenség közép-pontba állítani. Épp ezért válaszcikkét a végsőkig menő tagadás pozíciójából írta meg. Nemcsak azt szögezte le, hogy ezen a „tespedt, művészietlen lapályon nincs semmi, de semmi emlék”, hanem a húszas évekre gondolva kimondta azt is, hogy itt „még kunyhója sincs a szépségnek”, hiszen „ízléstelen, álmos kisvárosok”-on, „önző, mogorva falvak”-on és „hasznót ígérő kukoricások”-on kívül semmi sem található erre felénk. S hogy a kép teljes legyen, mindezt megtoldotta azzal, hogy a „vajdasági lélek éppolyan sivar és szürke, mint a táj, amelyen él”, a parasztjaink pedig „számítók, pulyák, és se szavuk, se daluk, se szokásuk, se észjárásuk nem eredeti”.

Szentelekynek ez az abszolút nullapontig merészkedő tagadása két háború közötti irodalmunk történetének megkerülhetetlenül fontos pillanatát jelzi. Hiszen éppen a nyílt levélben megszólaló fokozhatatlan hiányérzet képesítette Szentelekyt arra, hogy nem sokkal később, felelősségteljesen, minden képességét latba vetve, a megtagadottak felé induljon.

Alig néhány hónappal vitacikkének közzététele után szemlélete máris módosult. 1927 augusztusában már belátta: „A valóság mindenestre az, hogy minden magyar népdarab önálló szellemi életre van utalva, és ebben az életre

kelésben nincs karon fogó szülője, segítőtársa vagy gyámolítója, csak önmaga. Ez nagyon komor és kegyetlen dolog, mégis: ennek belátása és tudatos beismerése a jövőendő élet első bizonyos és boldog szívverése.”

1927 nyarán természetesen még nem volt elképzelése arról, miként is lehetne és kellene cselekedni, a feladatok sokasága azonban máris enyhítette ellenszenvét a hagyománytalan, tunya vajdasági tájjal szemben. Annál inkább, mert ez idő tájt ismerkedett meg Julien Benda *Az írástudók árulása* című könyvével, amely egyebek közt arról győzte meg, hogy szeretni a közösséget, amelyhez tartozunk, egyáltalán nem áll ellentétben a szellemi élet természetével. Szentelekynek ezt a határmezsgyére jutottságát ismerte föl aztán jó érzékkel Csuka Zoltán, amikor 1928 tavaszán a *Képes Vasárnap* mellékleteként megindítandó *Vajdasági Írás* szerkesztésére kérte föl. Szenteleky, arra hivatkozva, hogy fél a valóságra építeni, hogy nem tud megalkudni, kompromisszumokat kötni, nyugtalanul fogadta az ajánlatot, ugyanakkor azonban megvallotta, hogy a váratlanul fölcillant lehetőség „szinte diákos izgalom”-mal tölti el. Végül persze vállalta a föladatot, mint ahogy később *A Mi Irodalmunk* és a *Kalangya* szerkesztésének föladatát is. Munkatársakat toborzott, éjt nappallá téve alig használható kéziratok tömkelegével bajlódott, s lépésről lépésre kidolgozta a helyi színek elméletét, „életbe vágóan fontos”-nak tartva immár, hogy „megismerjük földünk és népünk lelkét”. Időközben ugyanis ráeszmélt, hogy a nép életének, kultúrájának, hagyományainak mellőzésével a vajdasági magyar író nem törhet ki az egymásnak írás bűvköréből, s továbbra is olvasó nélkül marad. Emellett, s éppen 1928-ban, kiterjedt levelezésbe kezdett, állandó kapcsolatot tartva fenn mindazokkal, akikre szerkesztőként számított. Levelezésének vaskos kötete kivételes művelődéstörténeti érték. Nemcsak az általa szerkesztett mellékletek, folyóiratok történetéhez kínált megbízható fogódzót, hanem plasztikusan érzékelteti mindazokat a gyakran filléres gondokat is, amelyekkel nap nap után szembe kellett néznie.

Szenteleky tehát csakugyan vezérévé vált irodalmunknak, ehhez azonban nyomban hozzá kell tenni, hogy teendőit véletlenül sem a rosszfajta becsvágy jegyében végezte. „Én sohasem törekedtem vezéri szerepre – hangoztatta –, az események, a körülmények állítottak élére annak a mozgalomnak, mely az irodalom önálló életéért folyik lankadatlan lelkesedéssel.” Ezek a talán túl szerény szavak pontosan jelzik azt a szellemi távolságot, amely Szentelekyt a vezérkedéstől elválasztotta, s amely lehetővé tette, hogy a megpróbáltatások ellenére munkakedvét mindvégig megőrizze. Pedig nem csupán a mostoha külső körülményekkel kellett megküzdenie, hanem önnön nosztalgiáival is, amelyek haláláig kísérték és kísértették. „Sokszor magam is elgondolom – írta egy helyütt –: mennyivel szebb lenne az életem, ha esténként a zongorához

ülhetnék, azután szép francia könyveket olvasnék, néha talán egy regényt is írnék, és semmit se törődnék az itteni irodalommal.”

Szenteleky pályáját és művét sokfelől és sokféleképpen közelíthetjük meg, de elsősorban talán mégis Don Quijote-i szerepvállalása szólít meg bennünket egészen közlelről. Olykor csaknem irracionálisnak látszik ez a szerepvállalás, hiszen Szenteleky, annak ellenére, hogy a halál árnyékában kellett élnie, pillanatról pillanatra irodalmunk jövője felé próbált nyitni. Küzdelmének épp ez a sűrű pillanatnyisága az, ami a halála óta eltelt hetven év ellenére is intenzíven átsugároz hozzánk.

A HAGYOMÁNYALKOTÁS LEHETŐSÉGEI ÉS DILEMMÁI

FARAGÓ KORNÉLIA

A Szenteleky Kornél alakja köré szövődő kulturális cselekvésrend meghonosítása egy több évtizedes hagyományalkotó tevékenység eredménye. A Szenteleky Napok rendezvénye mára irodalmunk egyik tradicionális „emlékezeti helyévé” vált. Az évről évre idelátogatók szemében a mai Szivác identitásának legfőbb tényezője. Az emlékünnap mindenkor az emlékezési kultúra egyik megnyilvánulása, szerveződési formája, s mint ilyen a közemlékezet fenntartója. Bár Arany János nyomán az ünneplés lényegét olykor nem az emlékezésben, hanem bizonyos kritikai értékrendek helyreállításában, megszilárdításában kellene inkább látnunk. A Szenteleky-jelenség széles távlatossága és sajátosan lokális értelmezhetősége a kultúraképződés folyamataiban kiemelheti ezt az eseménysort a vajdasági irodalmi élet arculatát formáló kultuszok közül. Megalkotásában együttes érdeme van az emléknapp létrehozóinak, mindenkori tervezőinek/szervezőinek és látogatóinak, továbbá kiállításrendezési gyakorlatának, a koncepciózus kiadói munkának, a monográfusi törekvésnek, a tanszéki Szenteleky-tanácskozásnak, a valamikori Szenteleky-táboroknak és irodalmi hangként Juhász Erzsébet *Műkedvelők* című regényének.

S ide kapcsolódik most már a mai kultusz-esemény, ez a nagy munkával létrehozott kérészéletű kiállítás, amelynek felépítése és lebontása között alig néhány óra telik el, s amely a Szenteleky-emlékszoba legértékesebb darabjait bemutatva, válogat a több évtizedes kultusz képanyagából is. Ez amolyan kamarakiállítás, a Szenteleky-kéziratok, a -levelek, a kis gyűjtemény szorosán vett irodalmi darabjai önmagukban mégis kevés anyagot nyújtanának, hiszen, mint monográfusa írja: életének dokumentumai elpusztultak, könyvtára eltűnt, kéziratái megsemmisültek. Így nagy súlyt kapnak az arcmások, irodalmunk történetének szintén értékes relikviái. Az emlékkiállítás látványosságát erősíti,

hogy a szuggesztív hatású nagyítási technika (a színpadi drapériákon) az ismétlés nyelvén is megszólal. A kultusz sok esetben, mint a „volt-lét” bizonyítéka köré szerveződik, a fotografikus elem köré, mert ez materiális támogatást ad az emlékeknek. A fotó egy olyan véglegesen távol lévő imaginárius jelenlétének a jele, amely egyébként elvesztené minden kapcsolatát a jelennel. Persze a mindenkori kultuszok és a fényképezés összefüggéseiről külön kellene beszélnünk. Az irodalmi kultuszteremtő igyekezet ki van szolgáltatva a fényképezés, a filmezés, a hangrögzítés megőrkítő eszközeinek. A fotók visszahívják az időt, de a jelenvalóság nem autonóm, emlékezéssel kell plasztikussá tenni és például felirat formájú emlékeztetéssel, amely nélkül a fényképezési konstrukció, mint Walter Benjamin mondja, leginkább „a körülbeliségben vesztegel”.

Emlékeztünk ad értéket a megőrzött tárgyi emlékeknek, az író személyes hagyatékából kikerült kultusztárgyak sorában a kalamárisnak vagy az írógépnak. Az anyag megelevenítése, egy-egy tárgy kiemelésével újraszerkesztett rendje, újragondolva, felfrissítve a megújuló emlékezetet szolgálja. Ha az irodalmi muzeológiai szempontjait szélesebben érvényesítjük, a szimbolikus kultikus elemeket is számba vesszük: a síremléket, az emléktáblát, a szobrokat. És természetesen a lakóházat. Kétségtelen, hogy a romos ház közelebb van ahhoz, akit ünneplünk, mint az újjáépített – ennek tudatában talán könnyebben viseljük a ház mai látványát.

A mi szociokulturális körülményeink között mindenképpen ki kell használnunk a kultusz kultúrateremtő erejét is a közösség emlékezeti folytonosságának megőrzésében. A kultikus reflexek és beidegződések az elgyöngülő kultúrákban viszont könnyen átcsúsztathatják az irodalmi ünneplésformákat, évfordulós műsoros megemlékezéseket és a művelődés más helyeit, fórumait az élő személyiségek emlékművé váló preparálásába. A kultikus gondolkodás eluralkodása az áhítat nyelvét erősítve, kiiktatja a kritikai mozzanatot, modulatlaná, élettelené, pusztán memoriális kultúrává alakítja, formálja az igencsak képlékeny irodalmi kultúrát. Németh László 1930 körül a Nyugat szerkesztéspolitikájával való elégedetlensége kapcsán a következőket írja: „A Nyugatban parasztnovellák kellettek és felköszöntők, felköszöntők évfordulóra, könyvmegjelenésre, születésnapra.”

Adottságaink közepette kétségtelenül fel kell ismernünk, és a művelődéspolitikával mindenkoron el kell ismertetnünk a kultusz esetleges kultúrateremtő, kultúramegőrző értékeit, de amennyiben lehetséges, a múlt *jelenben termékeny* pillanatait kell érvényesíteniük a kulturális emlékezés hordozóinak. A jelenben a múlt, a múltban a jelen horizontját. A jövődimenzióról nem is beszélve. A kultusz elengedhetetlen alakváltásaiban, dinamizálásában, szétgondolásában, folytonos újraértelmezésében kell kiteljesednie a megemléke-

zés értelmének. Egy-egy rendezvénynek mindenképpen meg kell találnia az utat a kulturális élet főáramába. Ha egy emlékezői közösség értelmét veszített és kiüresedett értelmi világokhoz köti magát, ha ezeket önmaga legitimálására használja, óhatatlanul provincializálódik.

A kultuszok hatókörének kiszélesítését a vajdasági irodalmi muzeológia perspektívájává tehetnénk. Ennek kapcsán azonban sok a fel nem tett és még több a megválaszolatlan kérdés. Itt van mindjárt az első: létezik-e vajdasági magyar irodalmi muzeológia? Miért e kérdés? Mert tudjuk, a külföldi magyar vonatkozású anyagok, hagyatékok „szemmeltartása és megszerzése” szerepel a magyarországi magyar irodalmi muzeológia feladatköri leírásában. Hiányzik például az irodalmi muzeológiai anyag vajdasági lelőhely-katalógusa, készülhetne kézirat-katalógus, arcképtár. E kiállítás felvetheti azt a kérdést is, hogy vannak-e tervszerű hangtáraink, folyik-e egyáltalán irodalmi hanggyűjtés? Vannak-e például hangmuzeológusaink? Képzeljék el, hogy belépéskor „kiállításkeresőként” esetleg Szenteleky hangját is hallhatták volna. Irodalmunk látványvilágát mára filmtárral bővíthetnénk. Beszelnünk kellene a tévé és a rádió irodalmi muzeológiai szerepköréről. Egyáltalán vannak-e áttekintő muzeális elképzeléseink a vajdasági magyar irodalom egészéről, van-e egy széles kulturális rálátású elgondolásunk egy esetleges összefoglaló koncepció kulturális hasznosíthatóságáról. Ilyen és hasonló dolgokra kérdez majd a Magyar Tanszék tervezett – a regionális kultikus irodalmi hagyományok áttekintésének szentelt – szempontrendszerében sokoldalú kultuszkutatói tanácskozása, készülő irodalmi topográfiája és a más hasonló hagyományteremtési, emlékalapítási kísérletek sora.

ÉRTÉKEINKBŐL

SZENTELEKY, AZ EMBER ÉS AZ ÍRÓ

CSÁKY S. PIROSKA

Tárlatunkkal a Magyar Tanszék könyvtárában fellelhető dokumentumanyag alapján szeretnénk tisztelni a vajdasági magyar irodalom kimagasló egyénisége emléke előtt, aki száztíz éve született, és hetven éve már halott.

Mit tudunk bemutatni?

Az ember dokumentumai nagyrészt elvesztek. Bori Imre Szentelekyről írt monográfiája utal arra, Szenteleky özvegye levele alapján, hogy 1944-ben az orosz katonák részben megsemmisítették, részben elszórták a leveleket, kéziratokat, újságkivágásokat, fényképeket. Amit tisztelői utólag össze tudtak gyűjteni, az Szivácon, a Szenteleky-emlékszobában látható, esetleg lappang még néhány magánszemélynél. Az emlékszoba anyagát fotókkal érzékeltetjük. (A színes képek egy részét a Magyar Szó fotóriportere, Aleksandar Jovanović készítette.) Kevés a tárgyi emlék: néhány levél, levelezőlap, feljegyzés, családi vonatkozású fénykép, az írógépe, lemezjátszójának a tölcse, a telefonja, orvosi műszerei és egyéb. A személyes tárgyak mellett az embert, a szervezőt, a tépelődő gondolkodót gazdag és szerteágazó levelezése alapján ismerhetjük meg. *Szenteleky Kornél irodalmi levelezése 1927–1933*, 1943-ban jelent meg (Zombor–Budapest), s ebből a kötetből válogatva próbáltuk felidézni személyét.

Az író műveiből ismerhetjük meg. Életében nem sok kötete jelent meg. A budapesti Táltos kiadásában a *Kesergő szerelem* (Később ue. az *Egy fáradt szív szerelmei* – egybegyűjtött írásai 1914–1920 – az újvidéki Forum Könyvkiadónál 1988-ban), a szabadkai Minerva nyomda kiadásában az *Úgy fáj az élet* (1925, később ue. 1944-ben), a Vajdasági Írás kiadásában (Szabadka, 1929) *A fény felgyúl és ellobog*. A többi önálló kötete csak halála után került az olvasó kezébe. Sorozatnak tekinthetjük a Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetség kiadásában megjelent öt könyvet (*Holnap, holnapután; Krónikák, Ugartörés,*

Útitarisznya, Isola Bella, 1944). A Forum Könyvkiadó kétkötetes válogatást jelentetett meg Szenteleky műveiből Herceg János válogatásában 1963-ban (*Gesztenyevirágzás, Ugartörés* címen), majd a *Hagyományaink* sorozatban jelentek meg sorra egybegyűjtött írásai: tanulmányai, versei, versfordításai öt kötetben (13–17).

Eredeti írásai mellett folyóirat-szerkesztőként is számon tartjuk, hiszen az ő szerkesztésében jelentek meg a két világháború közötti időszakban a legfontosabb irodalmi mellékletek és lapok (*Vajdasági Írás, A Mi Irodalmunk, a Kalangya*).

Nem szabad figyelmen kívül hagyni az antológiák szerkesztőjét és megálmodóját sem. Az első vajdasági magyar novellaantológia anyagának begyűjtése, az intézményes könyvkiadási kísérlet ugyancsak az ő nevéhez fűződik (*Kalangya Könyvtár, Jugoszláviai Magyar Könyvtár*, ahol az *Ákácok alatt* című antológia is megjelent).

Az 1928-ban Debreczeni József és Szenteleky Kornél szerkesztésében és fordításában *Bazsalikom* címen megjelent kötetre külön szeretném felhívni a nézők figyelmét. Részben a cirill betűs dedikáció miatt, részben pedig a célkitűzése miatt: „Célunk és vágyunk: a magyar olvasóval megismertetni a legújabb szerb alanyi költészetet. Megismertetni azokat az érzéseket, álmokat, sóhajokat, gondolatokat, vágyakat és könnyeket, melyek szerb költők lelkében fakadtak, és a szerb nyelv bronzában szilárd alakot öltöttek.” Ennek alapján megismerhetjük részben a műfordító Szentelekyt is. Őt idézem: „A versfordítás nehéz munka: vagy a forma, vagy a tartalom szépségén esik csorba, de minden esetben megbomlik az a titkos, belső kapcsolat, az a mély, rejtett harmónia, mely sok vers szépségét okozza . . . Két elv vezetett a fordításnál: a lényegesnek és az egyéninek átmentése.” S miért választották ezt a címet? „A bazsalikom, ez a szerény, szagos, szomorú virág nagy szerepet játszik a szerb nép életében. Bazsalikomból készül a bosiljkača, mellyel a szenteltvizet szórják szét, bazsalikom kerül a ládafiába, a fehérnemű közé, az ikon alá, az ünnepi kalács búbjára, az ételekbe fűszer gyanánt, és a bazsalikom bevonul a hasonlatokba, a dalokba, az álmok és szimbólumok világába. (. . .) A finomság, az eredeti illat, az egyszerűség, a szomorúság éppúgy ráillik a virágra, mint a poézisre.”

Az Ákácok alatt novellaantológia címe nem szorul magyarázatra. (*Ákácok alatt*)

Hogyan rendeztük az anyagot?

Az anyagelrendezés követi az imént vázolt sorrendet: válogatás az életműből és a vonatkozó irodalomból, amit megtaláltunk a Tanszék könyvtárában. Láthatóak a Szenteleky ihletésének eredményeként készült művek (Juhász Erzsébet: Műkedvelők, Bordás Győző: Fűzfásip és Csukódó zsilipek, Tolnai-vers stb.), az életét meghatározó tevékenységének emlékei (szabadkőműves

volta, előadásának szövege), válogatás leveleiből és egyéb írások. Mivel válogatnunk kellett a meglevő anyagból, szeretném felhívni a figyelmet a vonatkozó irodalom bibliográfiájára, amelyet Bori Imre Szenteleky monográfiájában közölt. A mi válogatásunk egyéni. Más bizonyára másként válogatott volna, ezért hát bírálható. És ha már bírál a szemlélő, akkor gondolkodik. S ha gondolkodásra készítettük, már elértük célunkat.

A témaválasztásról már szóltunk, indoklásunkat kiegészítve elmondhatjuk: a kettős jubileum alkalom arra, hogy ismét Szenteleky műveire irányítsuk az olvasók figyelmét. Akik már ismerik munkásságát, talán újraolvassák majd, s bízom benne, hogy sikerül felkelteni az érdeklődését azoknak is, akik még nem találkoztak ezekkel az alkotásokkal, és kézbe veszik őket. A mai olvasó másként olvassa Szenteleky műveit ma, a 21. század elején, mint amikor szerzőjük megírta. S hogy olvasásra serkentsem elsősorban az egyetemi hallgatókat, Szenteleky egyik gondolatával fejezem be tárlatmegnyitómat:

„A gondolat tovább él a testnél. A gondolat az élet hatalmas kérdőjeleivel viaskodik, s bár igaz, hogy a harc meddő, mert a kérdőjelek örökké kérdőjelek maradnak, a gigászi miértekre sohasem kapunk feleletet, mégis a harcban van valami maradandó. A gondolat viaskodása nem hoz megnyugvást, nem hoz világosságot. De tartalmat ad tétova céltalannak tűnő életünknek. Evvel is távolodunk a hiábavalóság sivatagos érzésétől” (Szenteleky: *A fény felgyúl és ellobog*).

Szivác, 2003. október 4.